

KALLE PUOLAKKA

Täyteen ahdettu ja palkitseva johdatus taiteenfilosofiaan

Richard Eldridge, *Johdatus taiteenfilosofiaan* (An Introduction to the Philosophy of Art, 2003).
Suom. Markku Lehtinen. Gaudeamus, Helsinki 2009. 330 s.

Richard Eldridgen *Johdatus taiteenfilosofiaan* on hyvin kunnianhimoinen teos. Eldridge antaa suorastaan hätkähdyttävän monipuolisen ja kattavan kuvan taiteenfilosofian ydinkysymyksistä, ja tuskin yksikään tärkeä niitä käsittelet hahmo Aristoteleesta Kendall Waltoniin ja Hegelistä Roger Scrutoniin jää vaille huomiota. Kirjalle on tyyppillistä myös vahva historiallinen ulottuvuus. Teoksen erityinen ansio on siinä, että se pystyy tuomaan estetiikan historian hahmot aitoon vuoropuheluun nykyteoreetikoiden kanssa sekä osoittamaan historiallisten ajattelijoiden merkityksen nykyestetiikan ongelmille.

Eldridgen käsittelytavan ansioilla on kuitenkin käänttöpuolensa. Monissa tapauksissa hän pystyy ainoastaan raapaisemaan käsittelemiensä teemojen pintaa, minkä vuoksi kirjan antama kuva tietyistä aiheista joko jää vajavaiseksi, tai vaihtoehtoisesti estetiikkaan perehtymättömän lukijan on lähes mahdotonta saada käsitys niistä. Esimerkiksi Nelson Goodmanin monia hienovaraisia erottelua sisältävän symboliteorian

Eldridge käy läpi suoranaishella pikakelauksella. On aika epätodennäköistä, että Goodmanin ajatuksista täysin tietämätön lukija pystyisi ymmärtämään, mitä oikein tarkoittaa, että ”Goodmanin termein visuaalinen esittäminen [...] on syntaktisesti ja semanttisesti tiheää sekä suhteellisen täyteläinen tapa denotoida tai viitata johonkin” (41). Eldridgen selitysyritys, että visuaalinen esittäminen ”on erilaista kuin verbaalinen denotaatio, joka on syntaktisesti ja semanttisesti epäjatkuvaa, koska siinä käytetään erillisiä ja toistettavia kirjaimia ja sanoja” herättää jopa Goodmaniin hieman perehtyneessä lukijassa enemmän uusia kysymyksiä kuin valaisee alkuperäistä näkemystä.

Yksi Eldridgen kirjaa kokonaisuudessaan leimaava piirre on yritys ylittää filosofisten traditioiden rajoja. Eldridge ei tuo tätä tavoitetta suoranaisesti julki, vaan pikemminkin se ilmenee siinä, että hän ei ylipäänsä puhu mitään 1900-luvun estetiikan keskeisistä traditioista eikä jäsentele kirjansa sisältöä niiden pohjalta. Vaikka tällainen lähestymistapa nostaa monessa suhteessa Eldridgen teoksen arvoa, silläkin on käänttöpuolensa: tarkempi kuvaus eri

teoreetikoiden taustoista ja keskinäisistä vaikutussuhteista olisi voinut jäsentää kirjan monipuolista sisältöä paremmin.

Taiteenfilosofian tehtävästä

Taiteenfilosofian keskeisten ongelmien läpikäymisen ohella Eldridgen kirjan kysymyksenasettelu on vahvasti metafilosofinen. Hän ei ensimmäisessä luvussa erottele joukkoa estetiikan ydinkysymyksiä, joita hänen on tarkoitus kirjassaan tarkastella, vaan hän aloittaa pohtimalla laajalti taiteenfilosofian tehtävää. Hänelle taide on olemuksellisesti yhteisöllinen asia. Taideteokset heijastavat ympäröivää yhteiskuntaa ilmentäen yhteisöllisiä merkityksiä ja arvoja. Taiteenfilosofian tulisi Eldridgen mukaan lähtökohtaisesti selvittää, minkälainen rooli taideteoksilla voi lopulta olla yhteisöllisyyden rakentamisessa ja miksi juuri taideteokset ovat monille ensiarvoisen tärkeitä merkityksellisten kokemusten lähteitä. Tästä taustasta kumpuaa Eldridgen syvä epäluulo puhtaasti kuvailevia taiteen määritelmiä (muun muassa Dickie ja Levinson) kohtaan, koska hänen mukaansa ne kyke-

nevät lopulta sanomaan hyvin vähän taiteen yhteisöllisen arvon alkupe-
räästä. Eldridge kytkeekin kirjassaan
taiteenfilosofian ydinkysymysten kä-
sittelemisen osaksi laajempaa elämän
merkityksellisyyttä koskevaa mo-
dernin ongelmaa.

Vaikka Eldridge ei suoraan si-
toudukaan mihinkään teoreettiseen
viitekehukseen, hänen käsitteley-
tapansa on kaukana neutraalista.
Kirjan kokonaisuutetta nimittäin
hallitsee lopulta yllättävänkin vah-
vasti Eldridgen oma näkemys tai-
deteoksen olennaispiirteistä, joka
esiintyy siellä täällä kirjan alussa,
mutta joka tekstin etenemisen myötä
kohoaa lähes mantraksi. Kyseessä
on käsitys taideteoksesta artefaktina,
jossa ”muoto esittelee jonkin aiheen
ajattelun ja tunteen kiintopisteeksi
tavalla, joka yhdistyy materiaalin tut-
kimiseen” (155). Eldridge ei esitele
tätä muotoilua taiteen määritelmänä
vaan pikemminkin joukkona kritee-
reitä, joita ”taideteokseksi” kutsut-
tavien esineiden on ainakin jollakin
tasolla ilmennettävä. Tämän taide-
teosnäkemys vaikutus Eldridgen
käsitteleytapaan näkyy esimerkiksi
siinä, että taide on hänelle esittävää
nimenomaan silloin, kun teoksen
”aiheen tunne- ja asennepohjaista
merkitystä voidaan tutkia vuorovai-
kutuksessa jotain välinettä työstä-
mällä luodun teoksen kanssa” (54).
Ilmaisuteorian tulee puolestaan Eld-
ridgen mukaan selittää, miten taide-
teoksen muoto ja materiaali voivat
tarjota tunnepohjaisen kiintopisteen
ajattelulle ja miten taideteoksen il-
maiseva tunne voi auttaa ihmisiä
selventämään heidän omia tun-
teitaan, kun taas tulkinnan tehtävänä
on selvittää, minkälaisen aiheen
jokin taideteos tarjoaa ajattelun kiin-
topisteeksi ja minkälaisia tunteita
tähän huomiokyvyn suuntaamiseen
on tarkoitus liittyä.

Osin yhteisöllisestä taidenäke-
myksestään johtuen Eldridge pyrkii
pikemminkin ylittämään kuin rat-
kaisemaan taiteenfilosofian keskei-
sistä kysymyksistä esiintyviä kiistoja.
Tämä pyrkimys tulee erityisen hyvin
esille esteettisiä makuarvostelmia
koskevassa luvussa. Eldridge esittelee
kaikki keskeiset teoreetikot Humesta

Bourdieu'hön ja Kantista Arnold
Isenbergiin mutta ei päädy kannat-
tamaan sen enempää subjektivistis-
tista kuin objektivististä näkemystä
makuarvostelmista. Sen sijaan hän
muotoilee pluralistisen näkemyksen,
jossa hän korostaa sitä, että ihmisten
erilaisia taideteoksia koskevat miel-
itymykset yhdistävät heidät erilaisten
ihmisten kanssa. Rakkauteni *Simp-
soneihin* yhdistää minut varmasti
hyvin erilaisiin ihmisjoukkoihin
kuin rakkauteni Janacekin ooppe-
roihiin, mutta koska molemmilla
kytköksillä voi olla keskeinen asema
yhteisöllisyyden rakentumisessa, ei
ole välttämättä edes mieltä pyrkiä
jonkinlaiseen taidemaun hierarkiaan,
jonka pohjalta eri makuarvostelmien
suhteellinen pätevyys voitaisiin rat-
kaista.

Dewey

John Deweyn asema Eldridgen kir-
jassa on yksi sen mielenkiintoisimpia
piirteitä. Painottaessaan taiteen yh-
teisöllistä luonnetta ja kokemuksel-
listen ja ajatuksellisten tekijöiden
yhteensulautumista esteettisessä ko-
kemuksessa kirja on lähtökohdiltaan
hyvin deweyläinen. Kummallista
on kuitenkin se, että Deweyn aja-
tuksia ei esitellä kirjassa seikkape-
räisesti eikä esimerkiksi lähellekään
yhtä laajasti kuin Goodmanin sym-
boliteoriaa. Deweyn nimi ei liioin
esiinny yhdenkään luvun tai edes
alaluvun otsikossa. Deweyn merkitys
Eldridgen ajattelulle kuitenkin näkyy
siinä, että hän hakee hämmästy-
tävän useasti luvun lopussa loppusi-
lauksen kehittämälleen kannalle pit-
kästä Dewey-sitaatista (54, 74–75,
111–112, 164). Tuntuu siltä, että
Eldridge katsoo Deweyn pyrkineen
barokkisella kielenkäytöllään muo-
toilemaan täsmälleen samanlaisen
kannan, johon hän on itse luvussa
tähdännyt.

Myös Eldridgen kannattama
näkemys tulkinnasta on holistis-
pragmatistinen. Viisaasti hän vas-
tustaa oletusta, että tulkinnan tulisi
tavoittaa jonkinlainen tekijän toi-
minnan taustalla vaikuttava yk-
sityinen mielentila, joka selittäisi
teoksen merkityksen, mutta samalla

hän jatkaa väittämällä aivan oikein,
että tämän tunnustaminen ei millään
tavalla tee tyhjäksi tekijän tarkoitus-
perien eli intentioiden ja muiden
teoksen syntyyn vaikuttaneiden tek-
ijöiden osuutta tulkinnassa. Yk-
sikään tekijä ei voi olla ratkaiseva,
vaan tulkinnan tulee perustua koko-
naisvaltaiseen näkemykseen teoksen
syntyyn vaikuttaneista kontekstuaali-
sista tekijöistä ja tekijän mentaalisista
tiloista sekä arvioon siitä, minkälaisia
oletuksia tekijän intentioista nämä
seikat tukevat.

Otettaessa huomioon, että Eld-
ridgen kirjansa lopussa esittämät nä-
kemykset taiteen mahdollisuudesta
palauttaa yhteisöllisyyden tunne
eriytyvään maailmaan ovat vahvasti
pragmatistishenkisiä, tietyn paino-
tusmuutoksin ja vielä seikkaperäi-
semmän Deweyn ajatusten käsitteilyn
myötä Eldridgen teos voisi kohota
merkittäväksi pragmatistisen este-
tiikan teoriaksi.

Kohdeyleisö

Eldridge käy läpi kirjassaan kes-
keiset taiteenfilosofian kysymykset –
kuvallinen esittäminen, ilmaisu, este-
ettinen arvo, taide ja tunne, fiktio,
tulkinta, ja niin edelleen – sekä kat-
tavan joukon niihin esitettyjä vas-
tauksia. Hänen käsitteleytapansa on
kauttaaltaan oppinutta, ja hän va-
laisee teoreettisia kysymyksiä poik-
keuksellisen rikkaan esimerkki-
joukon avulla. Tästä huolimatta
kirjaa ei voi varauksetta suositella
ensikosketusta taiteenfilosofiaan
etsivälle. Teos on yksinkertaisesti
hyvin vaativa, ja sen monipuolisesta
sisällöstä johtuen teoksen ensiluke-
minen voi synnyttää pikemminkin
hämmästyneen kuin valaistuneen
tunteen. Maailmoja syleilevän lä-
hestymistapansa ansiosta Eldridgen
teos tarjoaa kuitenkin hyvin inspi-
roituneen johdatuksen taiteenfiloso-
fiaan, ja sitä kuvaava syvähenkisyys
on kaukana kuivakkuudesta, joka
ajoittain kuvaa aiemmin suomen-
nettua estetiikan johdantokirjoja.
Tässä suhteessa Eldridgen *Johdatus
taiteenfilosofiaan* on tärkeä lisä suo-
menkieliseen estetiikan kirjalli-
suuteen.